

Нові для Кримського півострова види бріофітів

НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА ЗАГОРОДНЮК

ЗАГОРОДНЮК Н.В., 2009: **Нові для Кримського півострова види бріофітів.** *Чорноморськ. бот. ж.*, т. 5, №3: 437-441.

В статті представлені дані про нові для Кримського півострова види мохоподібних, зібраних у рівнинному Криму в 2003-2009 рр. Для *Acaulon triquetrum* (Spurse) H. Müll., *Bryum klinggraeffii* Schimp., *B. kunzei* Hornsch., *B. moravicum* Podp, *Dicranella heteromalla* (Hedw.) Schimp., *Entostodon hungaricus* (Boros) Loeske, *Microbryum curvicollum* (Hedw.) Zander, *Physcomitrium pyriforme* (Hedw.) Brid., *Protobryum bryoides* (Dicks.) Jguerra & M.J. Cano, *Pterygoneurum kozlovii* Laz., *Sciurohypnum oedipodium* (Mitt.) Ignatov & Huttuman, *S. starkei* (Brid.) B.S.G. вперше наводяться місцезростання в Криму.

Ключові слова: бріофлора, нові види, Крим

ZAGORODNYUK N.V., 2009: **New moss species for Crimean bryophlora.** *Chornomors'k. bot. z.*, vol. 5, №3: 437-441.

The article presents the data on the new species of Crimean bryophlora, collected in the plain part of the Crimea in 2003-2009. Such species as *Acaulon triquetrum* (Spurse) H. Müll., *Bryum klinggraeffii* Schimp., *B. kunzei* Hornsch., *B. moravicum* Podp, *Dicranella heteromalla* (Hedw.) Schimp., *Entostodon hungaricus* (Boros) Loeske, *Microbryum curvicollum* (Hedw.) Zander, *Physcomitrium pyriforme* (Hedw.) Brid., *Protobryum bryoides* (Dicks.) Jguerra & M.J. Cano, *Pterygoneurum kozlovii* Laz., *Sciurohypnum oedipodium* (Mitt.) Ignatov & Huttuman, *S. starkei* (Brid.) B.S.G. are found in the Crimean Peninsula for the first time.

Keywords: bryophlora, new species, the Crimea

ЗАГОРОДНЮК Н.В., 2009: **Новые для Крымского полуострова виды бриофитов.** *Черноморск. бот. ж.*, Т.5, №3: 437-441.

В статье представлены данные о новых для Крымского полуострова видах мохообразных, выявленных в равнинном Крыму в 2003-2009 гг. Для *Acaulon triquetrum* (Spurse) H. Müll., *Bryum klinggraeffii* Schimp., *B. kunzei* Hornsch., *B. moravicum* Podp, *Dicranella heteromalla* (Hedw.) Schimp., *Entostodon hungaricus* (Boros) Loeske, *Microbryum curvicollum* (Hedw.) Zander, *Physcomitrium pyriforme* (Hedw.) Brid., *Protobryum bryoides* (Dicks.) Jguerra & M.J. Cano, *Pterygoneurum kozlovii* Laz., *Sciurohypnum oedipodium* (Mitt.) Ignatov & Huttuman, *S. starkei* (Brid.) B.S.G. впервые указываются места произрастания в Крыму.

Ключевые слова: бриофлора, новые виды, Крым

Рівнинний (Степовий) Крим, що також носить назву Кримського Степового краю, розташований в північній частині Кримського півострова, на території, що включає чотири фізико-географічні області (Присивасько-Кримську низовину, Тарханкутську височину, Керченську горбисто-пасмову рівнину та Центральнокримську височину) та три геоботанічні округи (Центральнокримський округ різнотравно-злакових та злакових степів, Присиваський округ полиново-злакових степів, солонців та солончаків і Керченсько-Таманський округ різнотравно-злакових та злакових степів, солончаків та рослинності карбонатних відслонень) [ДІДУХ, ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 2003; МАРИНИЧ та ін., 2003]. Роботи з дослідження мохоподібних цього регіону тривають з кінця XVIII ст., і хоча здебільшого увага вчених акцентувалася на флорі мохів Кримських гір та Південного берега Криму [ПАРТИКА, 2005], частина робіт присвячена бріофлорі

північної частини півострова – для рівнинного Криму в наукових публікаціях вказано 50 видів мохоподібних [Бойко, ПАРТИКА, 1990].

В результаті ґрунтовних досліджень, розпочатих нами у 2003 році, у складі бріофлори рівнинного Криму ідентифіковано 129 видів мохоподібних. Частина їх виявилися новими для Кримського півострова в цілому. Про знахідки таких видів, як *Gymnocolea inflata* (Huds) Dumort, *Aloina rigida* (Hedw.) Limpr., *Bryum dichotomum* Hedw., *Bryum funkii* Schwaegr., *Bryum rubens* Mitt., *Bryum ruderale* Crundw. et Nyh., *Kindbergia praelonga* (Hedw.) Ochyra нами повідомлялося раніше [Бойко, ЗАГОРОДНЮК, 2006; ЗАГОРОДНЮК, 2006а,б, 2007, 2009а,б,в,г]; деякі відомості про мохоподібні, виявленні нами в Степовому Криму, були включені до „Чеклісту мохоподібних України” [Бойко, 2008]. Нижче наводиться анотований список з 12 нових для Криму видів, про знахідки яких не повідомлялося. Для кожного вказані таксономічне положення, приналежність до окремого географічного елемента, типологія ареалу та поширення в різних ботаніко-географічних районах України; перераховані відомі на цей час місцезростання в межах рівнинного Криму та субстратна приуроченість на конкретній пробній ділянці. Більша частина матеріалів зібрана та ідентифікована автором даної публікації, для решти – вказані прізвища науковців, що збрали та визначили зразки.

Бріофіти, нові для Кримського півострова

ACAULON triquetrum (Spurce) H. Müll. (Pottiaceae, Pottiales)

Аридал з біполярним типом ареалу.

Поширення в Україні: Правобережне Полісся, Правобережний Лісостеп [Бойко, 2008].

Місцезнаходження: **Керченсько-Таманський округ**, Ленінський р-н, Казантипський природний заповідник, схили внутрішньої котловини, петрофітний різнотравно-злаковий степ, на глинистому ґрунті з вапняковою крихтою, 17.04.2009.

Примітки: Аридний ефемер. На момент збору зразки, з цілком сформованими дозрілими коробочками, знаходилися в синильному стані. Можливі знахідки виду на решті території рівнинного Криму.

BRYUM klinggraeffii Schimp. (Bryaceae, Bryales)

Неморальний вид з біполярним типом ареалу.

Поширення в Україні: Прикарпаття, Правобережне і Лівобережне Полісся, Лісостеп (Західний, Правобережний, Лівобережний), Лівобережний Злаково-Лучний Степ, Степовий Крим [Бойко, 2008].

Місцезнаходження: **Керченсько-Таманський округ:** Ленінський р-н, Казантипський природний заповідник, південно-східний схил гряди, мис Ташик-Бурун, петрофітний різнотравно-злаковий степ на вапняках, на чорноземовидному ґрунті в кальвіціях, 08.06.2004.

BRYUM kunzei Hornsch. (*Bryum caespiticium* var. *imbricatum* Bruch & Schimp.) (Bryaceae, Bryales)

Аридний вид з євразіо-африканським типом поширення.

Поширення в Україні: Карпати, Опілля, Західний Лісостеп, Правобережний Лісостеп, Степовий Крим [Бойко, 2008].

Місцезнаходження: **Присиваський округ:** окол. м. Красноперекопськ, берег Північно-Кримського каналу, забетонована ділянка, на прошарку ґрунту, 14.04.2009; **Центральнокримський округ:** Чорноморський р-н, Тарханкутський п-в, окол. с. Оленівка, край урвища над морем, на глинистому ґрунті з вапняковою крихтою, 23.05.2007; урочище Джангуль, балка, відкрита до моря, виступ вапнякової скелі, на прошарку дрібнозему та рослинних решток, 24.05.2007; **Керченсько-Таманський округ:** Ленінський

р-н, окол. с. Осовини, узбережжя Азовського моря, виходи вапняків на терасі, на яскраво освітленій горизонтальній поверхні, 01.07.2005.

BRYUM moravicum Podp. (*Bryum capillare* var. *flaccidum* Bruch. Et Schimp.) (Bryaceae, Bryales)

Бореальний вид з біполярним типом поширення.

Поширення в Україні: Донецький Лісостеп [БАЧУРИНА, БОЙКО, 1979], Правобережний Лісостеп [Бойко, 2008].

Місцезнаходження в Степовому Криму: **Присиваський округ**, Красноперекопський р-н, ділянка поряд з Північно-Кримським каналом, лісосмуга, на гнилій корі *Quercus robur* L., 18.04.2009; **Центральнокримський округ**, Чорноморський р-н, Тарханкутський півострів, окол. с. Оленівка, узбережжя між маяком та мисом Атлеш, балка, заросла *Sambucus nigra* L, *Crataegus* sp., *Rosa* sp., *Prunus stepposa* Kotov, на основі стовбура *Crataegus* sp., 23.05.2007; **Керченсько-Таманський округ**, Ленінський р-н, окол. с. Мар'ївка, Мар'ївський ліс, на уламках вапняку, затінених чагарниками, на основі стовбура *Ulmus* sp., *Fraxinus* sp., 01.10.2005.

DICRANELLA heteromalla (Hedw.) Schimp. (Dicranaceae, Dicranales)

Бореальний вид з голарктичним типом ареалу.

Поширення в Україні: Карпати та прилеглі території, Опілля, Полісся, Лісостеп (Західне, Правобережне, Лівобережне), Правобережний Злаково-Лучний Степ, Лівобережний Злаковий Степ [Бойко, 2008].

Місцезнаходження: **Центральнокримський округ**, Феодосійська міськрада, крутий схил з виходами вапняків, зарості *Thymus*, на глинистому ґрунті з вапняковою крихтою, 15.04.2009.

ENTOSTODON hungaricus (Boros) Loeske (Funariaceae, Funariales)

Аридал з євразіо-північноафриканським типом ареалу.

Поширення в Україні: Лісостеп (Західний, Правобережний, Донецький), Правобережний і Лівобережний Злаково-Лучний Степ, Лівобережний Злаковий Степ [Бойко, 2008].

Місцезнаходження: **Центральнокримський округ**, Чорноморський р-н, Тарханкутський півострів, окол. с. Оленівка, урочище Джангуль, відкрита до моря балка, вапнякові скелі, на вертикальній стінці в місці стікання дощової води, 22.05.2007.

Примітки: Вид, занесений до Червоної книги європейський бріофітів (R) [RED DATA BOOK..., 1995].

MICROBRYUM curvicolium (Hedw.) Zander (*Phascum curvicolium* Hedw.) (Pottiaceae, Pottiales)

Аридний вид з європейським типом ареалу.

Поширення в Україні: Волинський Лісостеп, Лівобережний Злаковий Степ [Бойко, 2008].

Місцезнаходження: **Присиваський округ**, Красноперекопський р-н, берег Сиваша, ділянка слабо збитого солончакуватого степу, на солонцюватому каштановому ґрунті в кальвіціях, 14.04.2009; окол. оз. Киятське, курган, на солонцюватому каштановому ґрунті на схилах та біля підніжжя, 14.04.2009; **Центральнокримський округ**, Чорноморський р-н, Тарханкутський п-в, окол. с. Оленівка, ділянка степу поряд з пунктом „Маяк”, на червоноземному ґрунті, 23.05.06; узбережжя між маяком та мисом Атлеш, урвище, петрофітний степ, на ґрунті з домішками вапнякової крихти, 23.05.06; **Керченсько-Таманський округ**, Ленінський р-н, окол. оз. Чокракське, узбіччя дороги, на глинистому ґрунті, 16.04.2009; окол. с. Калинівка, пагорб, степовий пасовищний збій, на чорноземному ґрунті в кальвіціях, 17.04.2009.

Примітки: Степовий ефемер. На час зборів більшість рослин були з цілком сформованими, подекуди зруйнованими коробочками, і в синильному стані. Не виключено, що *Microbryum curvicolium* поширений по всьому рівнинному Криму на степових ділянках різного ступеню антропогенної трансформованості.

PHYSCOMITRIUM pyriforme (Hedw.) Brid. (Funariaceae, Funariales)

Неморальний вид з біполярним типом ареалу.

Поширення в Україні: майже у всіх ботаніко-географічних районах континентальної України, крім Закарпаття, Донецького Лісостепу та Правобережного Злаково-Лучного Степу [Бойко, 2008].

Місцезнаходження: **Присиваський округ**, Красноперекопський р-н, окол. м. Армянськ, берег Північно-Кримського каналу, на купі мулу, 18.04.2009

Примітки: *Phycomitrium pyriforme* приурочений до зростання на вологому ґрунті поблизу водойм природного і штучного походження [БАЧУРИНА, МЕЛЬНИЧУК, 1988a]. Відтак, враховуючи місцезнаходження зразка, не виключено, що вид потрапив на територію рівнинного Криму з континентальної України саме вздовж Північно-Кримського каналу.

PROTOBRYUM bryoides (Dicks.) J.Guerra & M.J. Cano (*Pottia bryoides* (Dicks.) Mitt.) (Pottiaceae, Pottiales)

Аридний вид з голарктичним типом ареалу.

Поширення в Україні: Опілля, Лісостеп (Західний, Правобережний, Лівобережний, Донецький), Злаково-Лучний Степ (Правобережний, Лівобережний), Злаковий Степ (Правобережний, Лівобережний) [Бойко, 2008].

Місцезнаходження: **Присиваський округ**, Джанкойський р-н, окол. с. Предмостне, пустельний степовий збій, на каштановому ґрунті в кальвіціях, 18.04.2009; **Центральнокримський округ**, Красноперекопський р-н, окол. с. Воїнка, р. Чатирлик, бетонна підпірна стінка, на прошарку ґрунту, 14.04.2009; **Керченсько-Таманський округ**, Ленінський р-н, хр. Кам'янистий, покинутий вапняковий кар'єр, на ґрунті навколо скель, 15.04.2009.

PTERYGONEURUM kozlovii Laz. (Pottiaceae, Pottiales)

Аридний вид з євразіо-середньоазіатським ареалом.

Поширення в Україні: Правобережний і Лівобережний Злаковий Степ [Бойко, 2008].

Місцезнаходження в рівнинному Криму: **Присиваський округ**, Красноперекопський р-н, ділянка між с. Магазинка та с. Істочне, берег Сиваша, степовий тонконогово-житняковий пасовищний збій, на відслоненнях солонцюватого глинистого ґрунту, 14.04.2009; Джанкойський р-н, окол. с. Предмостне, берег Сиваша, солончак, на ґрунті та рослинних рештках навколо кущиків сарсазану, 18.04.2009.

Примітки: Вид, занесений до Червоної книги європейських бріофітів (V) [RED DATA BOOK..., 1995], до Червоної книги України [ЧЕРВОНА КНИГА..., 2009].

SCIURONYPNUM oedipodium (Mitt.) Ignatov & Huttuman (*Brachythecium oedipodium* (Mitt.) Jaed., *B. curium* (Lindb.) J. Lange et C. Jens, *B. starkei* var. *explanatum* (Brid.) Monk.) (Brachytheciaceae, Hypnales)

Бореал з голарктичним типом ареалу.

Поширення в Україні: Карпати, Західне, Правобережне, Лівобережне Полісся, Опілля, Правобережний і Лівобережний Лісостеп, Степовий Крим [Бойко, 2008].

Місцезнаходження: **Керченсько-Таманський округ:** Ленінський р-н, окол. с. Мар'ївка, Мар'ївський ліс, на основі стовбура *Fraxinus* sp., на плоских затінених уламках вапняку в місці тимчасового водотоку, 01.10.05; м. Керч, ландшафтний парк „Казенний Сад”, на основі стовбура *Acer negundo*, 12.06.06;

SCIURONYPNUM starkei (Brid.) B.S.G. (*Brachythecium starkei* (Brid.) B.S.G.)
(Brachytheciaceae, Hypnales)

Бореальний елемент, з голарктичним типом ареалу.

Поширення в Україні: Карпати, Опілля, Полісся (Західне, Лівобережне), Лісостеп (Західний, Лівобережний), Лівобережний Злаково-Лучний Степ [Бойко, 2008].

Місцезнаходження: **Керченсько-Таманський округ:** Ленінський р-н, Опуцький природний заповідник, ущелина, на гнилих рослинних рештках, на корі *Sophora japonicum*, 28.09.2005; окол с. Мар'ївка, Мар'ївський ліс, на затіненій поверхні уламка вапняку, 01.10.2005.

Список літератури

- БАЧУРИНА Г.Ф., БОЙКО М.Ф. Мохоподібні Провальського степу // Укр. ботан. журн. – 1979. – Т. 36, № 6. – С. 590-593.
- БАЧУРИНА Г.Ф., МЕЛЬНИЧУК В.М. Флора мохів Української РСР. Вип. 2. – К.: Наук. думка, 1988. – 180 с.
- БОЙКО М.Ф. Чекліст мохоподібних України. – Херсон: Айлант, 2008. – 232 с.
- БОЙКО М.Ф., ЗАГОРОДНЮК Н.В. Мохообразные антропогенно трансформированных территорий Керченского полуострова // Степи Северной Евразии. Материалы IV междунар. симпозиума. – Оренбург, 2006б. – С. 260-263.
- БОЙКО М.Ф., ПАРТИКА Л.Я. Бріофлора присиваських степів // Укр. ботан. журн. – 1990. – Т. 47, № 2. – С. 13-16.
- ДІДУХ Я.П., ШЕЛЯГ-СОСОНКО Ю.Р. Геоботанічне районування України та суміжних територій // Укр. ботан. журн. – 2003. – Т. 60, № 1. – С. 6-17.
- ЗАГОРОДНЮК Н.В. Аннотированный список мохообразных Казантипского природного заповедника // Труды Никит. ботан. сада. – 2006а. – Т. 126. – С. 209-215.
- ЗАГОРОДНЮК Н.В. Мохоподібні приморських пісків Керченського півострова (АР Крим) // Наукові основи збереження біотичної різноманітності / Темат. зб. Ін-ту екології Карпат НАНУ. – Вип. 7: Львів: Ліга-Прес, 2006б. – С. 29-35.
- ЗАГОРОДНЮК Н.В. Просторово-субстратна диференціація мохоподібних приморських пісків Рівнинного Криму // Наука і методика: Зб. наук. і метод. праць. Вип. „Природничі науки”. – Херсон: Айлант, 2007. – С. 30-35.
- ЗАГОРОДНЮК Н.В. Печіночники Степового Криму // Наука і методика: Зб. наук. і метод. праць. – Херсон: Айлант, 2009а. – С. 52-57.
- ЗАГОРОДНЮК Н.В. Мохоподібні, що беруть участь у заростанні грязьовулканічних утворень Керченського півострова (Степовий Крим) // V Ботанічні читання пам'яті Й.К. Пачоського. Зб. тез доповідей міжнар. наук. конф., Херсон, 28.09–01.10.2009 р. – Херсон: Айлант, 2009б. – С. 51.
- ЗАГОРОДНЮК Н.В. Мохоподібні грязьових вулканів Керченського півострова (АР Крим) // Чорноморськ бот. ж. – 2009в. – Т. 5, № 2. – С. 231-240.
- ЗАГОРОДНЮК Н.В. Бріофлора Опуцького природного заповідника // Заповідники Крима. Теорія, практика и перспективи заповідного дела в Черноморском регионе: Материалы V Междунар. науч.-практ. конф. (Симферополь, 22-23 окт. 2009 г.). – Симферополь: СПД Барановский А. Э., 2009г. – С. 165-171.
- МАРИНИЧ О.М., ПАРХОМЕНКО Г.О., ПЕТРЕНКО О.М., ШИЩЕНКО П.Г. Удосконалена схема фізико-географічного районування України // Укр. геогр. журн. – 2003. – № 2. – С. 16-20.
- ПАРТЫКА Л.Я. Бріофлора Крима. – К.: Фитосоцицентр, 2005. – 170 с.
- ЧЕРВОНА КНИГА України. Рослинний світ / за ред. Я.П. Дідуха. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.
- RED DATA BOOK of European bryophytes. – Trondheim, European Committee for Conservation of Bryophytes, 1995. – 291 p.

Рекомендує до друку
М.Ф. Бойко

Отримано 15.10.2009 р.

Адреса автора:

Н.В. Загороднюк
Херсонський державний університет
вул. 40 років Жовтня, 27
Херсон 73000,
Україна
e-mail:netl@ksu.ks.ua

Author's address:

N.V. Zagorodnjuk
Kherson State University
27, 40 Rokiv Zhovtnya str.
Kherson 73000
Ukraine
e-mail:netl@ksu.ks.ua